

6. Пагутяк Г. Захід сонця в Урожі / за ред. В. Габора. 2-ге вид., доп., перероб. Львів : Піраміда, 2007. 364 с.
 7. Пагутяк Г. Смітник Господа нашого // Пагутяк Г. Захід сонця в Урожі: романи, повісті, оповідання та новели. 2-ге вид., переробл. і доп. Львів: ЛА «Піраміда», 2007. С. 139-211.
 8. Тебешевська-Качак Т. Художні особливості прози Г. Пагутяк: жанрово-стильовий аспект // Слово і час. 2006. № 9. С. 51-58.

Навозняк О.

Науковий керівник – проф. Лановик З.Б.

АВТОБІОГРАФІЗМ ЯК ЧИННИК РОЗУМІННЯ ТВОРЧОГО ШЛЯХУ ПИСЬМЕННИКА

Автобіографія бере свій початок ще з античних часів, проте наукове обґрунтування автобіографіки розпочинається лише з XIX століття, коли до проблем літератури факту звернулися Р.Сауті, Д.Стенфілд, Ш.-О.Сент-Бев та ін. Стрімке зростання автобіографічних жанрів від кінця XIX ст. спричинило появу нових розвідок щодо природи і сутності автобіографічного жанру. На сьогодні в українському літературознавстві найвідомішими дослідниками у сфері автобіографічного письма є О.Галич [1], Т.Черкашина [7], А.Печарський [5], С.Сіверська [6] та ін.

У словнику української мови зазначається: «Термін «автобіографія» (від грецьких слів «autos» – сам, «bios» – життя, «graphe» – пишу) – це розповідь про життя людини, написана нею самою, опис власного життя, опис свого життя» [3, с.147], такий вид текстів, які мають на меті описати події із власного життя автора.

Популярність і значущість автобіографічних жанрів та їхній вплив на творчість письменника засвідчена зверненням до них найвидатніших майстрів прози XX ст. Одним із найкращих зразків автобіографії варто вважати працю Фрідріха Ніцше «Ессе Homo». Автобіографія як літературний жанр у XX столітті репрезентована такими творами: «Будденброки» (1901) Томаса Манна, «Джакомо» (1914) Джеймса Джойса, «На маяк» (1927) Вірджинії Вулф, «На Західному фронті без змін» (1928) Е.М.Ремарка та ін. У період 1913-1921 рр. вийшла романна епопея Марселя Пруста «У пошуках втраченого часу».

Метою статті є з'ясувати специфіку аналізу творчого доробку письменників крізь призму їхніх автобіографічних творів.

Процес автобіографічного письма перетворює життєвий досвід у послідовну внутрішню несуперечливу історію. Зацікавленість людини своєю ситуацією здійснюється у зв'язку з переосмисленням суттєво автобіографічного питання – пізнання світу і себе. Водночас у літературному творі невідповідність правди точно викладеного життєвого матеріалу виправдовується метою автобіографії.

При дослідженні автобіографії як жанру необхідно враховувати риси цього жанру, які відрізняють його від інших прозових жанрів:

- ✓ фактична основа написання автобіографії (у творі відображено реальні історичні події, наявні спогади або відомості про реальних людей);
- ✓ тотожність автора, наратора та головного героя твору;
- ✓ суб'єктивізм оповіді (автор не володіє всезнанням, тому може описувати все, що відбувалося, з позиції власного світогляду та набутого індивідуального досвіду);
- ✓ оповідь від першої (іноді від третьої) особи;
- ✓ ретроспективність викладу подій;
- ✓ наявність автобіографічного часу (не завжди у творі ми бачимо послідовний опис подій, організація оповіді зумовлена особливостями людської пам'яті);
- ✓ комунікативний характер оповіді;
- ✓ психологічна заглибленість автора у власний внутрішній стан, у якому він перебував упродовж того або того періоду свого життя;
- ✓ високо художність оповіді (ця риса вирізняє літературну автобіографію від сухої документальної літератури);
- ✓ документальна та естетична вартість твору [6, с.6-7].

І.Констанкевич наголошує на ще одній не менш важливій рисі автобіографії, яка стала ключовою в період модернізму – інтертекстуальність, де розрив з класичними формами письма маркувався дуже часто іронією та пародіюванням. Узвичаєні топоси й символічні коди класичної автобіографії ставали об'єктом іронічної гри.

Спонукою до писання передмови в психологічному сенсі потрібно вважати, можливо, вияснення стосунків із літературним середовищем і пояснення власних ціннісних пріоритетів, зокрема і в стосунку до творчості [2, с.191].

Особливість стратегії оповіді полягає й у тому, що автор/наратор водночас ставить поряд із собою і реципієнта, акцентуючи його увагу на суттєвих моментах життя, що складається з повсякденності у долю окремої людини, а із суми цих доль – у долю всього народу, на його – в тому числі і психологічний стан та вияв характеру в певні історичні часи. Історія, людина в історії подаються не лише через розповідь автора/наратора, а й голосами

тих, кого зараховують, так би мовити, до пересічних людей, тобто через їхній досвід та їхнє бачення історичних процесів, що трагічно позначилися на їхньому особистому житті, або на житті знайомих [4, с.15].

Для розуміння манери письма письменника важливіше звернути увагу не на зовнішню подібність реального і вигаданого світу у творі, а на способи самопрезентації автора у тексті. Під час аналізу творчого шляху неможливо оминати фактів внутрішнього життя: почуття і переживання, емоційні хвилювання, психічні стани. Саме така інтробіографія тлумачить людське життя як текст, що дає змогу читачеві краще розгадати головні таємниці автора з твору.

Образ мислителя, інтелектуала, митця, який формує автор на основі власного життєвого досвіду, стає частиною культурного та суспільного життя епохи. При цьому біографія постає як контекст, а не матеріал для твору.

Автобіографічна проза зближується з есеїстикою. У періодичних виданнях публікуються інтерв'ю з письменниками, анкети, виступи. Це дає можливість розглядати творчість автора не лише з точки зору художньої автобіографії, а й в документальній літературі.

Тому під час аналізу доробку письменника варто брати до уваги не лише автобіографічні твори, а й щоденникові записи, епістолярну спадщину, есеїстку. Така взаємодія літератури факту та вимислу дає основне підґрунтя не лише для літературознавців, а й для учнів та студентів під час підготовки до занять. Особливу увагу заслуговують автобіографічні твори, в яких, окрім забраження власного життя, наявні численні спогади про сучасників та згадки про історичні події, учасником яких був сам автор. Такий виклад художнього і документального матеріалу в одне ціле формує контекст індивідуальної і культурно-історичної епохи.

Будь-який вид мистецтва передбачає рецепієнта. Література найбільшою мірою діалогічна, вона спрямована не тільки на самовираження автора, а й на уподобання читацької аудиторії. Письменник торкається найбільш актуальних тем для свого часу, бо він, як і будь-який член суспільства, перебуває під владою колективного несвідомого, загальних архетипів, які відбивають психологічні особливості певного народу. Актуальні теми автору навіюють суспільні проблеми, він тільки підмічає їх, загострює на них увагу, пов'язує наріжні теми з власним життєвим досвідом, оформлюючи власну думку у структуровану художню оповідь [6, с.15].

Відповідно до цього, автобіографія дозволяє побудувати невидимий діалог між читачем і оповідачем, який і передбачає ознайомлення з індивідуальною творчістю. Створюючи історії власного життя і переповідаючи їх, письменник створює навколо себе суб'єктивну реальність, в якій перебуває не лише він, а й читач або дослідник його творчості.

Стислий огляд наукових досліджень у межах автобіографічного жанру демонструє кардинальні зміни на рівні інтерпретації індивідуального життя в художній площині. На сьогодні автобіографія розповідає про формування автора та про його естетичні вподобання, впливи та пріоритети. Особливості автобіографічної прози як специфічного виду письма дає можливість досліджувати мистецтво слова різноаспектно, розгортаючи широкі герменевтичні перспективи, не обмежуючись вузькими рамками тексту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Галич О. Українська документалістика на зламі тисячоліть: специфіка, генеза, перспективи: монографія / О. Галич. – Луганськ: Знання, 2001. – 246 с.
2. Констанкевич І. Автобіографічний дискурс модернізму [Текст] / І. Констанкевич // *Studia Methodologica*. – 2015. – Issue 40 : Пам'яті доктора філологічних наук, професора, академіка Академії вищої школи України Романа Гром'яка (1937-2014). – С. 189–194.
3. Новий тлумачний словник української мови: у трьох томах : 200,000 слів. Front Cover. Василь Яременко. Вид-во "Аконіт", 2008. – 862 с.
4. Оляндер Л. Зміст і структура книги І.М. Дзюби "Не окремо взяте життя": до проблеми новаторства автобіографічного жанру / Л.К. Оляндер // *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Сер. : Філологічні науки*. – 2013. – №2. – С. 13-17. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vduepf_2013_2_3.
5. Печарський А. Психологічний аспект української белетристики першої третини ХХ сторіччя: монографія / А. Я. Печарський. – Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2011. – 466 с.
6. Сіверська С. Наративні особливості автобіографічної прози кінця ХХ – початку ХХІ століття [Текст] : автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. філол. наук : 10.01.06 – теорія літератури / Сіверська Світлана Федорівна ; Тернопільський нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. – Тернопіль, 2011. – 20 с.
7. Черкашина Т. Автобіографічне й біографічне письмо: спроба диференціації понять / Т. Ю. Черкашина // *Вісн. Луган. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка: Філол. науки*. – 2010. – № 4. – С. 180–188.